

Undervisningsmateriale

Foto: Leni Strandberg

MUSEUM
MUSEUM
MUSEUM
Lolland-Falster

18 SEPTEMBER 2010

FEMØ KVINDELEJR

1971-2010

En udstilling om fælleskab på tværs af tid og grænser
på Museum Lolland-Falster i Maribo fra den 18.9. 2010

Indholdsfortegnelse – klik på de enkelte titler for at gå direkte til teksten:

Femø Kvindelejr – en lejr og udstilling

Om undervisningsmaterialet

Besøg i udstillingen Femø Kvindelejr

Forslag til aktiviteter i klassen

1968 og tiden, der fulgte

Den lille røde for skoleelever

Manifesternes periode

Et kønsrolle-stamtræ

Er der forskel?

De faktuelle forskelle

Symbolet og plakaten som kampvåben

Den store sangskat

Kan perleplader være politiske

Frigørelse af kvinder = undertrykkelse af mænd

Generationerne efter rødstrømperne

Familier – min og andres

Jeg og de andre

Krop seksualitet og samfund

Gruppespørgsmål

Femø kvindelejr – en lejr og udstilling

Museum Lolland-Falster gennemførte i 2009 – 2010 et forskningsprojekt, der havde til formål at beskrive Femø Kvindelejr. Selv om lejren siden den første lejr i 1971 har været både nationalt og internationalt kendt og har en ikke ubetydelig rolle i den lesbiske bevægelses og kvindebevægelses historie, er det første gang, at der foretages en tilbundsående forskning i Femø Kvindelejr.

Projektets resultater er beskrevet i udstillingen Femø Kvindelejr, som vises på Museum Lolland-Falsters afdeling Stiftsmuseet på Banegårdspladsen i Maribo fra 17. september 2010 frem til sommerferien 2012 og i det tilhørende katalog. Har man ikke mulighed for at besøge udstillingen, kan man rekvirere kataloget via museets hjemmeside. I kataloget beskrives Femø Kvindelejr indgående med alle de aspekter, lejren rummer. Nedenstående tekst skal derfor kun betragtes som en kort introduktion til lejrens historie.

1971 etablerede Rødstrømpebevægelsen den første kvindelejr på Femø. Det var hensigten at skabe en ø-lejr, der fri for mænd kunne give kvinder et rum til at diskutere livshistorier og køns politik og derigennem give kvinderne en oplevelse af, at de ikke var alene om de problemer, de oplevede at stå med, men at kvinder alle vegne mødte de samme problemstillinger og den samme form for kvindeundertrykkelse. At der var tale om et fælles problemfelt, der kunne og skulle gøres op med. Femø Kvindelejr var altså et af de redskaber, som Rødstrømpebevægelsen benyttede i sit køns politiske arbejde.

Rødstrømpebevægelsen udsprang af og var tæt knyttet til de strømninger, der flød fra det euforiske år 1968: Opgøret med gamle normer og brud med alt, der virkede undertrykkende. Et andet stærkt element i tiden efter 1968 var den socialistiske grundtone i mange af de tiltag, der skete på de nye fronter: Nedbrydning af de gamle hierarkier og classeskel, kravet om ligestilling og øget indflydelse på beslutninger, indførelsen af alternative livsformer med udgangspunkt i begreber som fælles ejendomsret og fællesskabets demokrati eller diktatur.

I løbet af 1980'erne havde denne samfundstendens udspillet sin rolle, men den har dog præget det danske samfund på en lang række permanente måder, som vi stadig nyder godt af. På samme vis gik det Femø Kvindelejr. Lejren bliver selvstændig i 1984 og dermed løsrevet fra Rødstrømpebevægelsen, da Foreningen Femø blev stiftet. Det er i denne forenings regi, at kvindelejren siden er blevet organiseret.

Femø Kvindelejr oplevede en række ændringer i denne periode, hvis samlende tema kan beskrives som en ændring fra at være en køns politisk lejr til en ferielejr med en majoritet af lesbiske deltagere. Den udvikling er fortsat, og i dag beskrives lejrens hovedindhold som en dejlig naturferie med en masse dejlige kvinder, der medvirker til at give den enkelte deltager en styrket kvindelig identitet – og derudover et frirum for lesbiske, der her oplever, at de på lejren tilhører flertallet i lejrens lille samfund modsat hverdagen i det store samfund.

Selv om Rødstrømpebevægelsen døde ud i slutningen af 1980'erne, har Femø Kvindelejr bevist sin levedygtighed og formået at tilpasse sig det 21. århundredes behov for et kvindeligt frirum

Om undervisningsmaterialet

I dette undervisningsmateriale er det valgt at betragte Femø kvindelejr ud fra et mikrohistorisk perspektiv. Med udgangspunkt i det geografisk klart afgrænsede og meget lille areal, som Femø Kvindelejr råder over, er det lykkedes kvindelejren at etablere et årligt tilbagevendende samfund, der gengiver tendenser, som vi kan bruge, når vi studerer den store historie. Samtidigt rummer fortællingen om Femø Kvindelejr en række problematikker omkring køn, seksualitet og fællesskab, som er aktuelle for alle elever uanset køn.

Derfor er dette undervisningsmateriale ikke kun for piger. Det er ikke bygget op ud fra en kvindepolitisk synsvinkel, men tager sit udgangspunkt i diskussionen om forskelle og ligheder mellem kønnene med oplevelsen af et fællesskab mellem kønnene omkring de problematikker, som undervisningsmaterialet rejser, som mål.

Udgangspunktet for undervisningsforløbet er Femø Kvindelejr og dens historie, men aktiviteterne bredes ud til også at omfatte historien om ungdomsoprøret og tiden, der fulgte, i den ene ende og elevernes egen nutid i den anden. De beskrevne aktiviteter er tænkt som oplæg, som du som lærer kan vælge mellem og tilpasse dine elevers aldersniveau.

Det anbefales, at undervisningsforløbet starter med en omvisning i udstillingen "Femø Kvindelejr", hvor eleverne præsenteres for lejrens historie og for lejren, som den fungerer i dag, og får en oplevelse af livet i lejren gennem de mange genstande og de aktiviteter, der indgår i omvisningen.

Har man ikke mulighed for at besøge udstillingen, anbefales det at tage udgangspunkt i kataloget til udstillingen, som kan bestilles via museets hjemmeside. Kataloget rummer dels en artikel om Femø Kvindelejr, dels alle udstillingsteksterne og en række fotos.

Besøg i udstillingen Femø Kvindelejr

Besøget indledes med en omvisning i udstillingen, der tilrettelægges efter elevernes alder.

Omvisningen indeholder to temaer:

1968-oprøret: Her fortælles om ungdomsoprøret i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne, som dannede baggrunden for oprettelsen af Femø Kvindelejr. Vi besøger udstillingens kollektiv og går på gaderne med de demonstrerende rødstrømper. Det hele spejles i kvinderollen fra før 1968 og sættes i perspektiv med ligestillingsproblematikken i dag.

Femø Kvindelejr: Denne del af omvisningen foregår i museets store udstillingssal, hvor kvindelejren er genskabt. Vi fortæller om etableringen af og formålet med kvindelejren og om hverdagens aktiviteter i lejren. Vi præsenterer også forskellige eksempler på de kvinder, der deltager i lejren og fortæller om den ændring, der er sket i lejrens indhold fra 1971 til i dag.

Derefter er der tilrettelagt en række aktiviteter for de forskellige aldersgrupper:

Børnehaveklasse – 3. klasse:

Vi begynder med et lille fællesmøde, hvor vi diskuterer disse to spørgsmål:

- Det var meget provokerende, da kvinderne på Femø Kvindelejr i 1970 gik nøgne rundt i lejren. Hvorfor gjorde de det? – og er den nøgne krop provokerende i dag?
- Femø Kvindelejr var og er kun for kvinder. Mange af kvinderne er lesbiske. Behøver kvinder slet ikke mænd?

Derefter giver vi eleverne mulighed for at vælge mellem to aktiviteter, der begge bruges i børneugen på Femø Kvindelejr. De kan lave et rollespilssværd eller de kan lave perlepladedekorationer. Eleverne skal begrunde deres valg, og vi diskuterer kort om den ene aktivitet er mere for piger/drenge end den anden, og hvorfor det er sådan.

4. – 7. klasse:

Aktiviteterne indledes med et fællesmøde i lejrens store telt, hvor vi diskuterer kønsroller i forhold til elevernes egne oplevelser:

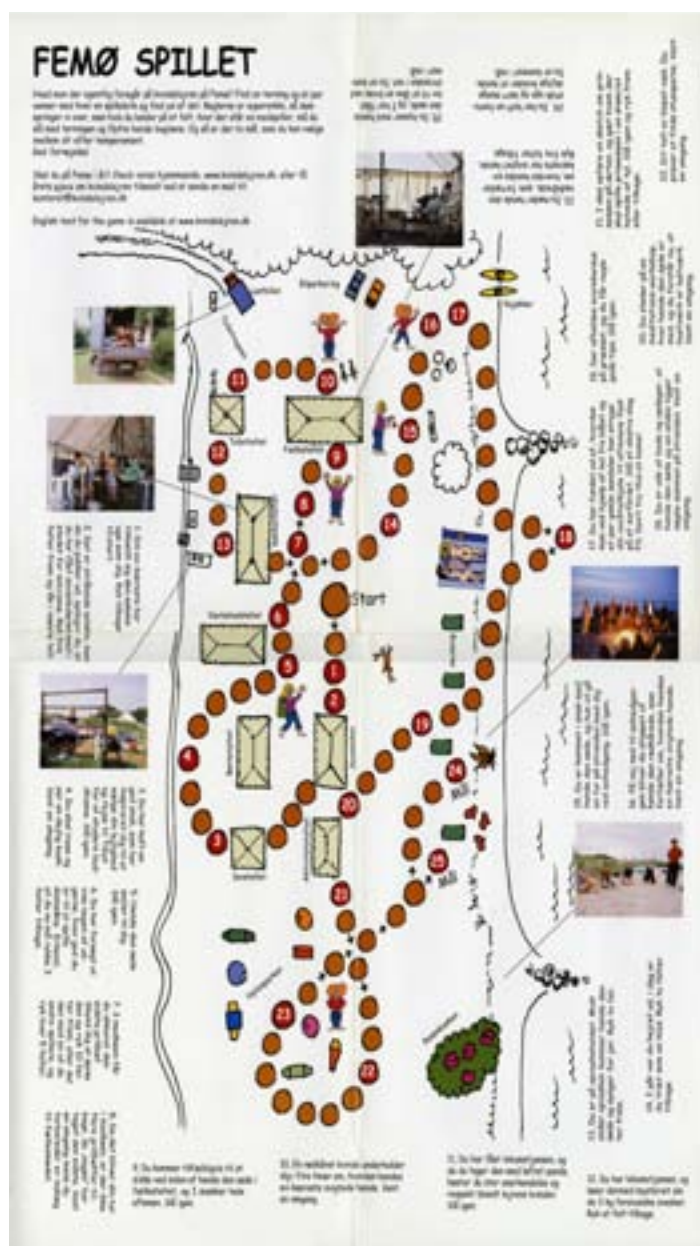
Er der forskelle på pigerne og drengene i klassen: hvad laver de, hvordan arbejder de, hvem påtager sig hvad, hvad sker der i frikvartererne – og hvorfor er det sådan?

Derefter deles klassen i en pige- og en drengegruppe. Pigerne skal lave rollespilssværd og drengene skal lave perlepladedekorationer. Denne aktivitet afsluttes med en diskussion om, hvordan det blev oplevet af eleverne, at der her blev byttet om på, at man normalt ville sætte drengene til at lave sværd og pigerne perleplader.

8., 9. og 10. klasse og ungdomsuddannelserne:

Også her indledes med et fællesmøde i teltet. Emnet for diskussionen er: Hvad kan vi bruge Femø Kvindelejr og Rødstrømpebevægelsens kvindekamp til i dag? Har bevægelsen og lejren sat sig spor i elevernes hverdag?

Derefter spilles Femø-Spillet, der er udviklet af kvindelejren og giver et lille indtryk af, hvad der foregår på lejren. Spillet afsluttes med en opsamling på, hvilket billede spillet giver af livet på lejren.

Forslag til aktiviteter i klassen

På de følgende sider beskrives en række aktiviteter, der kan anvendes i undervisningen i klassen. Der er ikke sat aldertrin på aktiviteterne, idet materialet lægger op til, at den enkelte lærer selv tilrettelægger forløbet ud fra sine elevers niveau. Materialet kan derfor også anvendes til inspiration, og aktiviteterne kan ude fra lærerens kendskab til eleverne ændres og tilpasses, så de harmonerer med forløbet og elevernes aktuelle standpunkt.

Aktiviteterne falder inden for tre temaer:

Ungdomsoprøret:

- 1968 og tiden, der fulgte
- Den lille røde for skoleelever
- Maifesterens periode

Ligestilling:

- Et kønsrolle-stamtræ
- Er der forskel?
- De faktuelle forskelle
- Symbolet og plakaten som kampvåben
- Den store sangskat
- Kan perleplader være politiske?
- Frigørelse af kvinder = undertrykkelse af mænd?
- Generationerne efter rødstrømperne

Seksualpolitik:

- Familier - min og andres
- Jeg og de andre
- Krop, seksualitet og samfund

Generelt til alle tre emner - Gruppespørgsmål

1968 og tiden der fulgte

Ungdomsoprøret i 1968 var startskuddet for kvindekampen og rødstrømpebevægelsen. Derfor er en generel indføring i perioden en forudsætning for elevernes forståelse af de to bevægelser og Femø Kvindelejr's samfundsmæssige udspring og betydning.

I det følgende giver vi en række forslag til, hvordan man kan arbejde med perioden mere generelt. De enkelte aktiviteter kan vælges ud fra elevernes alder og den sammenhæng, du ellers ønsker at arbejde med dette materials aktiviteter.

Den personlige beretning giver eleverne den stærkeste oplevelse af ungdomsoprøret. Inviter flere personer som gæstelærere, hvor de fortæller om deres oplevelser, gerne personer, der deltog i de mere radikale bevægelser i perioden, som fx rødstrømpebevægelsen, kollektivbevægelsen, de politiske oprørsfraktioner eller musikere fra det musikmiljø, der brød med poppen. Hvis det ikke er muligt at skaffe sådanne gæstelærere, så kan eleverne interviewe personer i deres familie og omgangskreds om deres oplevelser i denne periode.

Der findes en række autentiske filmoptagelser fra perioden både på DVD'er og på nettet, der vil være velegnede til præsentation af de strømninger, der var i samfundet omkring 1970. Vi har samlet en række titler og links i litteraturlisten.

1970'ernes udtryk er en trend inden for mode og boligindretning for tiden. Lad eleverne gå på opdagelse hos familien efter originale genstande og beklædning, og lad dem indrette en udstilling om perioden 1968 – 1975 suppleret med et modeshow, som vises for forældre eller andre elever.

Eleverne kan også producere en 1970-avis, hvor de skriver artikler om emner som kollektiver, blomsterbørns børn, hippier, fri hash, beatmusik, ungdomsoprøret i 1968, demonstrationer, kvindebevægelsen, andre bevægelser som for eksempel Vietnambevægelsen og nej til atomkraft-bevægelsen, Thylejren og Christiania og tidens musik og kulturliv. Alt efter alderstrinnet kan eleverne udgive flere aviser, der udtrykker forskellige politiske holdninger til de samme emner, fx en borgerlig, en socialdemokratisk og en marxistisk-leninistisk avis.

Den lille røde for skoleelever

I 1969 udkom "Den lille røde for skoleelever". Bogen var skrevet af to folkeskolelærere, Søren Hansen og Bo Dan Andersen, og psykologen Jesper Jensen og var en pendant til Maos lille røde, - altså en håndbog i oprør mod en magtelite, i dette tilfælde de voksnes borgerlige verden.

Bogen vakte stor opstandelse og diskussion og blev fulgt op af flere modsvar, blandt andre "Den lille positive", skrevet af politikeren Erhard Jacobsen og sangerinden Cleo og "Den lille hvide" udgivet af Unge Kristne.

Lad eleverne søge oplysninger om Maos lille røde, så de får en baggrund for at forstå det for samtiden provokerende i, at forfatterne lagde sig op ad denne i udformningen af "Den lille røde for skoleelever". Lad dem også finde oplysninger om debatten omkring "Den lille røde for skoleelever" og præsenterer disse for klassen.

Derefter kan eleverne diskutere nedenstående citater fra "Den lille røde for skoleelever":

"Alle voksne er papirtigre"

"Hvis du har gode lærere, har du ikke brug for alle disse oplysninger (i bogen red.). Husk, at også lærere kan begå fejl uden selv at være klar over det. Så snak med dem om det. Man behøver ikke klage hver gang. Det er tit rart, hvis man kan undgå det."

"Netop fordi de fleste lærere inderst inde gerne vil være populære, er det jer, der har magten. I kan blot gøre læreren upopulær."

"Mange lærere vil gerne bevare den gammeldags eksamensform og alle prøverne – så har de noget at skræmme eleverne med."

"Fortæl læreren, at han intet ved, og at det er ok."

"Man anser det for mere forfærdeligt, at en lærer går i seng med en elev, end at han piner og plager eleverne. "

"Erhvervslivets indflydelse og magt er så stærk, at det kan påvirke samfundets krav til skolen. Skolen forandrer sig, meget bliver lavet om, men hidtil har det altid været, fordi erhvervslivet har haft brug for det."

Manifesternes epoke

Tiden omkring ungdomsoprøret var manifesternes epoke. Små og større bevægelser skrev deres manifest som bud på det opgør med det eksisterende samfunds normer, der var den bærende strømning i periodens politiske og kulturelle undergrund.

For de ældste klasser, 8. – 10. klasse og ungdomsuddannelserne vil man kunne beskæftige sig med to manifest, der udspringer af kollektivbevægelsen.

Det ene er Langelands-manifestet, skrevet af Ebbe Kløvedal Reich og Henning Prins, to af beboerne i "Svanemølle-kollektivet", der i 1970 fik det tidstypiske navn "Maos Lyst". I manifestet beskriver de to forfattere en fælles utopi for den fremvoksende kollektivbevægelse.

Det sker med udgangspunkt i syv krav:

1. Retten til rene, naturlige omgivelser
2. Retten til fælleseje af jord og produktionsmidler
3. Retten til et tæt, menneskeligt fællesskab
4. Retten til rådighed over egen arbejdskraft
5. Retten til fri undervisning
6. Retten til fri kommunikation
7. Retten til fri færdsel

Det andet er målsætningen for Christiania, skrevet d. 13.11.1971. Modsat Langelands-manifestet, der er på 16 sider, er der her tale om et håndskrevet notat på 48 ord.

Lad eleverne diskutere manifesternes bæredygtighed og relevans i nutiden. Manifesterne kan også danne udgangspunkt for at undersøge de to kollektiver grundigere som udtryk for tidens eksperimenteren med alternative familiestrukturer og boformer.

De yngre klasser kan med udgangspunkt i målsætningen for Christiania opstille en målsætning eller et manifest for livet i klassen eller på skolen. De kan også få til opgave sammen med familien at opstille en målsætning/et manifest for familiens liv.

Langelands-manifestet findes på: <http://maoslyst/?p=206>

Målsætningen for Christiania findes på: <http://www.christiania/modules.php?name=Side&navn=Maalsaetning>

Et kønspolitisk stamtræ

Lad eleverne interviewe forældre og bedsteforældre om kønsrollerne i deres ungdom. Bedsteforældrene kan måske også inddrage erindringer om kønsrollerne i deres forældres generation. Lad også eleverne beskrive deres rolle i familien. Emner for beskrivelserne og interviewene kan være:

Hvilket arbejde havde/har din far?

Hvilket arbejde havde/har din mor?

Hvad lavede/laver din far i hjemmet?

Hvad lavede/laver din mor i hjemmet?

Hvem styrede/styrer jeres families økonomi?

Hvilke pligter har du hjemme?

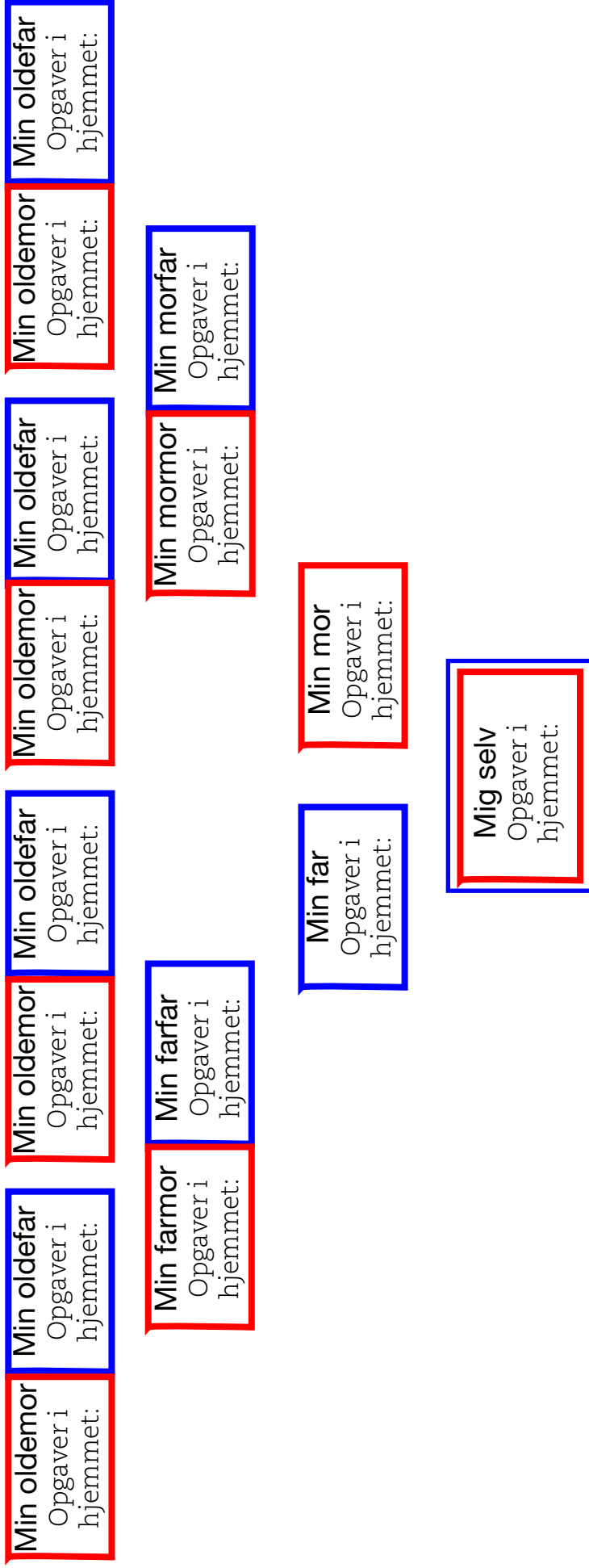
Hvad hjælper du frivilligt med til hjemme?

Elevernes resultat skrives op på henholdsvis røde sedler for kvinderne i familien og blå sedler for mændene i familien og sættes op som blade på et stamtræ således, at det bliver tydeligt for eleverne, om der er sket en udvikling i retning af ligestilling mellem kønnene på de tre – fire generationer.

Diskuter resultatet i klassen.

Stamtræet kan danne udgangspunkt for et rollespil, der viser en dagligscene i familien fra hver af de tre – fire generationer. Rollespillet kan opføres ved et forældrearrangement som præsentation af resultatet af de interviews, som forældre og bedsteforældre har medvirket i.

Eksempel på kønsrolle-stamtræ

Er der forskel?

Denne aktivitet handler om at lade eleverne studere, om der er forskel på måden, piger og drenge handler og tænker på.

Din klasse skal arrangere et marked for andre klasser på skolen. Emnet og indholdet for markedet er det helt op til eleverne at bestemme, men arbejdet skal foregå i henholdsvis en gruppe udelukkende bestående af piger, en ren drengegruppe og en gruppe, der består af både drenge og piger.

Mens eleverne planlægger markedet optages de på video.

Diskuter de tre planlægningers indhold – er der forskel på de aktiviteter, som eleverne har valgt til markedet? Er der forskel på den måde arbejdet blev grebet an på? Forskel på gruppens arbejdsfordeling og den måde de enkelte elever tog ejerskab til og ledelse af arbejdet. Gik man straks i gang med det praktiske, eller blev der brugt tid på overordnede emner. Lad eleverne bruge videooptagelserne som dokumentation for deres argumenter.

Hvis der er tid og økonomi til det, så kan man gennemføre markederne og lade gæsterne kommentere indholdet ud fra et spørgeskema, hvor gæstens køn noteres, og han/hun angiver, hvad der var sjovest eller mest kedeligt. Efter markedet opgør eleverne spørgeskemaerne og evaluerer resultatet ud fra en kønspolitisk synsvinkel.

De faktuelle forskelle

På side 17 i udstillingskataloget gengives en række statistiske oplysninger og fakta omkring kvinders ligestilling.

Lad eleverne foretage en internetsøgning og finde de aktuelle statistiske tal for 2010.

Lad også eleverne søge oplysninger om og holdninger til:

- Hvilken lovgivning, der gælder for ægtefællers efternavne ved giftermål
- Hvad var dyrtidstillægget? Er der i dag ligestilling, hvad angår løntillæg?
- Hvordan har udviklingen inden for antallet af kvindelige ansatte i det danske forsvaret været siden 1971? Varetager kvinder fortrinsvis bestemte jobfunktioner inden for forsvaret, eller er der reel ligestilling?
- Hvilken udvikling har der været inden for abort-statistikkerne? Hvilke faktorer kan have påvirket disse?
- Hvilke offentlige ligestillingsorganer findes der i dag?
- Hvordan ser det ud med ligelønnen i dag?
- Er der reel ligebehandling på arbejdsmarkedet i dag?

Symbolet og plakaten som kampvåben

Kvindetegnet var det samlende symbol for rødstrømpebevægelsen og det udsmykkede sammen med kvindekamp-tegnet, der var kvindetegnet suppleret med en knyttet hånd i midten af cirklen, bannere, plakater, bøger og kvinderne i form af halskæder, dekoration på t-shirts og ansigtsmaling. Det dobbelte kvindetegn blev sideløbende et stærkt symbol for den lesbiske bevægelse.

Plakaten havde en storhedsperiode i 1970'ernes politiske Danmark, hvor adgangen til medierne var begrænset for de mere kontroversielle parter i samfundsdebatten og internettets og mobiltelefonernes netværksplatforme endnu ikke var blevet virkelighed.

Præsenter de tre symboler, kvindetegnet, kvindekampstegnet og det dobbelte kvindetegn for eleverne og lad dem diskutere symbolernes signalkraft.

Lad eleverne finde eksempler på "kamp-plakater" på internettet og diskuter, hvilke virkemidler, der er brugt i plakaterne, og hvordan disse fungerer.

Lad eleverne diskutere sig frem til et emne, de ønsker forandret, og bed dem derefter om at arbejde sig frem til et symbol, der vil være velegnet til at repræsentere dette emne. Derefter arbejder eleverne med at kommunikere deres budskab gennem plakaterne. Lad dem diskutere virkemidler, slogans og ikke mindst symbolets betydning for plakaterne. Hæng plakaterne op et relevant sted.

Den store sangskat

Et fast og meget markant element i Femø Kvindelejr er fællessangene. Der er en meget stor samling sange, der er skrevet om kvindelejren, og disse indgår sammen med andre mere eller mindre kendte kvindesange i de sanghæfter, som trykkes til brug på lejren.

Et særligt kapitel i sangskatten er de mange lesbiske sange, hvor nogle beskæftiger sig med problematikkerne omkring det at være lesbisk, mens andre er rene kærlighedssange.

Sangen har været et stærkt politisk kampvåben, og den er da også blevet brugt som våben gennem århundreder. Nogle af de mest kendte er den socialistiske "Internationale", den franske "Marseillaisen" og John Lennons "Give Peace a chance", der fik betydning i kampen mod Vietnamkrigen.

Lad eleverne synge kvindesange og diskuter dem ud fra den synsvinkel, at det er politiske kampsange. Virker de? Er nogle forældede?

Lad eleverne finde eksempler på nutidige sange, der beskæftiger sig med kvinders forhold og kvindekamp, og lad dem også selv skrive sange, der forholder sig til de problemstillinger, de mener, er aktuelle for kampen for ligestilling både kønspolitisk og seksualpolitisk.

Opfør sangene som en cabaret krydret med elevernes egne udsagn om ligestillingsproblematikker dengang og nu eller lad eleverne producere You Tube-videoer med deres egne sang og musik.

For de yngre klassetrin er sangene "Plutonium", "Jeg har en far og en mor", "Jeg har en mor og en mor" og "Du må få min kasserolle, for jeg går" være umiddelbart tilgængelige, men det vil også være uhyre relevant at inddrage Vesterbro Ungdomsgårds sange i arbejdet.

Kan perleplader være politiske?

På børneugen på Femø Kvindelejr er tre af aktiviteterne at lave perlepladedekorationer, rollespilsvåben og at male på sten. Perlepladedekorationerne bliver blandt andet brugt til at sætte på hårbøjler. Disse aktiviteter er tydelige eksempler på, hvordan Femø Kvindelejr har flyttet sig fra at være en lejr med kønspolitik og kvindekamp som fokus, hvor kosmetik og al anden pynt, der blev anset som et led i kvindeundertrykkelsen, var forbudt, til at være en ferielejr for kvinder – og drenge op til 12 år.

To kvindelige street art kunstnere, som kalder sig OEPS-crew har i flere år dekoreret blandt andet København med deres perleplade-værker, som de om natten klæber op på husmure, lygtepæle og togvogne. De har altså transformeret børnehavernes til tider lidt bevidstløse brug af perlepladerne til street art (se mere om OEPS-Crew på fx <http://wots.dk/2010/04/en-sludder-med-oeps/>). OEPS står for Øjne på Stilke.

Lad klassen diskutere dilemmaet mellem den oprindelige tanke bag Femø Kvindelejr og brugen af rollespil, perleplader og malede sten, og lad eleverne komme med bud på, hvordan de tror, rødstrømperne på de første kvindelejre ville have brugt de tre aktiviteter som kampvåben. Hvis de havde brugt perleplader, rollespilsvåben og malede sten til at kommunikere deres budskab, hvordan ville disse genstande så have set ud?

Generationerne efter Rødstrømperne

I 1999 udkom den meget diskuterede svenske bog "Fisseflokken". Her fortæller 19 unge piger midt i tyverne om deres tanke omkring en række temaer, der er tæt knyttet til de tanker, som Rødstrømpebevægelsen også beskæftigede sig med – og som også optager unge i dag.

Temaerne er seksualitet, spiseforstyrrelser, at have en feministisk mor, forbilleder, om at være god i stedet for smuk, humor, vold mod kvinder og børn, om at finde sin identitet som menneske, om at blive sat i bås, sport, om at få et stempel, homoseksualitet, om ord som magtmiddel, kamp, veninder, musik, selvstændighed, længsel og om at blive stærk.

I 2000 svarede 20 mænd igen på "Fisseflokken" med bogen "Pikstormerne". Her gør de op med myten om, at unge mænd ikke er interesserede i hvordan kønsrollerne på godt og ondt påvirker mænds liv.

Med udgangspunkt i udvalgte tekster fra "Fisseflokken" og "Pikstormerne" kan eleverne beskrive deres egne tanker omkring de temaer, som de to bøger beskæftiger sig med.

Frigørelse for kvinder = undertrykkelse af mænd?

Hvilken indflydelse har kvindekampen og kvinders frigørelse gennem de sidste 40 år på forholdene mellem kønnene i parforholdet?

I sangen "Du må få min kasserolle, for jeg går", der er skrevet i bilen på vej hjem fra Femø, efter de første rødstrømper havde besøgt øen, smider kvinden sin kasserolle, BH, etplansvilla, sminke og ægtemagen og hans pornohæfte, og forlader hjemmet for at tage i kvindelejr. Hun beskriver her, nogle af de symboler, rødstrømperne så på tidens kvindeundertrykkelse.

Teksten findes i "Kvindesange" udgivet af Rødstrømperne i København 1973, s. 36 – 38. I nedenstående annonce spørger Omar Marzouk, om mændene overhovedet har fået noget ud af at medvirke til kvindernes frigørelse – eller om det bare er blevet den omvendte verden.

Lad eleverne diskutere de foreløbige resultater for mænd og kvinder med udgangspunkt i de to tekster i kønsopdelte grupper med henblik på at præsentere diskussionerne i en fight-rap mellem pige- og drengegrupperne.

OMSKÅRET

Er det på tide, at mændene finder køllen frem igen, spørger Omar Marzouk i sit udfordrende nye show 'Omskåret'

Omar Marzouks nye stand-upshow 'Omskåret' tager udgangspunkt i tesen om, at forholdet mellem mænd og kvinder egentlig startede som en meget simpel ting: Mand slog kvinde i hovedet med en kølle, og så fik han sex. Eller manden havde sex, og kvinden havde hovedpine.

Meget har ændret sig siden den dag. Vi mænd har lært at lave italiensk mad serveret med franske vine, vi kan skifte ble og snakke med om vores følelser. Mænd er blevet omskåret og mentalt kastreret af den moderne kvinde og til trods for alt, hvad vi gør, så lider kvinder stadig af hovedpine, og vi får bare ikke mere! Og så er det at Omar med showet stiller spørgsmålet, om det er på tide, at mændene finder køllen frem igen?

Forpremiere torsdag 26. august kl. 20

Frederiksbergbergscenen, Smallegade 2, Frederiksberg

Pluspris 100 kr. Alm. pris 240 kr.

Ring til Nørrebro Teater og bestil en Politiken Plus-billet på 35 20 09 00, hverdage kl. 12-16 frem til og med 5. august. Oplys venligst abonnementsnummer ved bestillingen og vis Pluskortet ved afhentning.

Læs mere på politiken.dk/plus

POLITIKEN PLUS

Familier – min og andres

I 2009 gennemførte Museum Lolland-Falster en undersøgelse om ungdomskultur på Lolland-Falster. Et af de spørgsmål, som vi undersøgte, var, hvad de unges fremtidsdrøm er. Og lidt bemærkelsesværdigt svarede ca. 95 % af de unge - både drenge og piger, at deres drøm var en dejlig partner, nogle skønne unger og et pænt hjem. Dette svar står i skærende kontrast til 1970-ernes visioner om helt nye kollektive familiemønstre.

De yngste elever kan man lade diskutere de familiemønstre, der findes i dagens Danmark:

- Far, mor og børn,
- Alene mor/far og børn,
- En forælder og dennes børn og en papforælder og dennes børn
- Mor, mor og børn,
- Far, far og børn
- Plejeforældre, deres børn og plejebørn.

Lad eleverne beskrive deres drøm om det familieliv, de vil få som voksne og relatere det til det familieliv, de har nu.

De ældre elever kan også begynde med at beskrive deres drøm om familien i fremtiden.

Lad derefter eleverne undersøge, hvordan det står til med familien Danmark i dag: Hvordan er familierne sammensat, hvordan bor man, hvor mange personer er der i en dansk gennemsnitsfamilie, hvor mange må søge hjælp til graviditet, hvor mange adopterer, hvor mange bliver skilt – efter hvor mange års ægteskab, hvor mange lever ugifte, hvor mange lever som enlig mor eller far, hvor mange unge mødre findes der, hvor mange lever i et homoseksuelt parforhold, hvor mange homoseksuelle par har børn...

Lad eleverne præsentere deres resultater kreativt med statistikker i tre dimensioner, og diskuter resultatet i forhold til elevernes oprindeligt beskrevne drøm om deres fremtidige familieliv.

Jeg og de andre

De tre første citater fortæller om den oplevelse, tre kvinder har af sig selv i forhold til andres oplevelse af dem og holdninger til dem. Her handler det om det at være lesbisk, men problematikken kan uden videre overføres til alle andre konflikter mellem ens selvforståelse og identitet og andres forventninger og fordomme.

Det sidste citat fortæller om den skjulte diskrimination, som man kan udsættes for fra andre, selv om de handler i den bedste mening.

Lad eleverne diskutere citaterne og komme med lignende eksempler fra deres eget liv.

"Jeg går meget androgynt klædt, det får jeg mange blikke for ude i samfundet. Her (på Femø kvindelejr) kan jeg bare være og gå klædt som jeg har lyst til."
Sagt af en deltager på Femø Kvindelejr.

"Det er skønt at være på kvindelejren, fordi det er vores verden, her har vi vores fristed, der bliver vores. Her er vi majoriteten, ude i samfundet er vi en minoritet. Vi er normen (på Femø Kvindelejr), det er skønt."
Sagt af lesbisk deltager på Femø Kvindelejr.

"Jeg tror, nogle har siddet her på kvindelejren og tænkt: 'Hvornår er det lige, jeg springer ud som heteroseksuel i det her forum.'"
Sagt af deltager på Femø Kvindelejr.

"... en elev bruger ordet 'bøsserøv' som et skældsord over for en kammerat. En lærer kommer til og skælder ud med ordene: Man skal ikke råbe grimme ting efter hinanden. Et tredje barn er vidne til denne episode. Han er bøsse og føler sig først ramt af skældsordet 'bøsserøv' og bagefter af lærerens kommentar om, at det er grimt at sige sådan noget. I forvejen skammer han sig over sin seksualitet og tvinges til at skjule den. Samtidig føler han sig svigtet af den lærer, der formodes at skulle hjælpe ham«.
Dette citat er fra et debatindlæg, »Folkeskolen er kun for heteroer« af Mads Ananda Lohdahl i Politiken d. 14. august 2010. (Find hele indlægget her: <http://politiken.dk/debat/article1036116.ece>).

Krop, seksualitet og samfund

Det har altid været en fast beslutning, at Femø Kvindelejr ikke skal være en lesbisk lejr, men en lejr for alle kvinder. Med tiden har lejren udviklet sig, så majoriteten af deltagerne i dag er lesbiske. Det betyder, at en stor del af sangene, der synges, de emner, der diskuteres, og livet i lejren får en meget tydelig lesbisk dimension. Som en af deltagerne udtrykker det: "Vi er normen på Femø".

Et af de elementer, der virkelig provokerede det etablerede samfund i forbindelse med ungdomsoprøret i 1968, var de unges frie og utvungne holdning til kroppen og til sex, hjulpet godt på vej af p-pillen. På Femø kvindelejr brugte kvinderne den nøgne krop som et kampmiddel i opgøret med den kropslige mandsdominerede undertrykkelse, der lå i kravet om at kvinder skulle være have et smukt ydre.

Med udgangspunkt i Femø-lejrens brug af den nøgne krop som kampvåben kan eleverne starte dette emne med at diskutere om den nøgne krop også i dag kan bruges som våben. Diskuter derefter, hvad det vil sige at være smuk. Er det en ydre og/eller en indre kvalifikation? Inddrag gerne reklamernes og mediernes magt. Er der forskel på pigers og drenges opfattelse af begrebet "smuk"? Diskussionen kan fortsættes med diskussionen om, hvorvidt elevernes holdning til det at være smuk stadig kan indeholde elementer, der kan betragtes som undertrykkende – både for drenge og piger.

En ting, der har haft stor betydning for udviklingen inden for kvindernes seksuelle frigørelse, er udviklingen inden for præventionsmidler. Eleverne kan undersøge præventionens historie og sætte den i relation til de stadigt aktuelle risici ved fri sex, at blive gravid og at få en kønssygdom og disse risicis betydning for den fri sex i dag.

Et andet diskussionspunkt vil være, om 1968-generationens opgør med samfundets born-erthed i forhold til sex har haft betydning for nutidens unge. Er vi mere frie i forhold til seksuallivet i dag – og gælder en eventuel fri holdning til sex kun for de heteroseksuelle. Hvilke holdninger er der til homoseksuelle og transseksuelle?

Se filmen "Goddag mit navn er lesbisk" og spil og syng nogle lesbiske sange – se litteraturlisten – og lad eleverne diskutere teksterne set ud fra tekstforfatterens øjne: Hvilke følelser og holdninger giver forfatterne udtryk for?

Lad eleverne søge homo-politiske debatindlæg eller udsagn om det at være homoseksuel i dagens Danmark. Eleverne kan også søge tidligere tiders holdninger til homoseksuelle og fakta om den lovgivning, der i dag har indflydelse på det at leve som homoseksuel i Danmark sammenholdt med lovgivning og muligheder i andre lande. Inddrag gerne de homoseksuelle interesseorganisationer i elevernes søgning og/eller inviter en homoseksuel gæstelærer til en diskussion med eleverne.

Afslut med at lade eleverne gennemføre en paneldiskussion, hvor eleverne repræsenterer forskellige holdninger til seksualpolitik.

Diskussionskort

Lejren har udarbejdet en række diskussionskort, der tager temaer som ligestilling, køns- politik og seksualitet op. De er inddelt i en rød, grøn, gul og blå gruppe, markeret ved et kvindetegn i den pågældende farve på kortets bagside.

Mange af dem er velegnede til en diskussion mellem eleverne. Vælg de relevante og tryk dem som kort, som eleverne trækker og diskuterer i grupper.

Spørgsmålene er gengivet på de følgende sider.

Rød gruppe:

- Kan man være borgerlig og feminist?
- Er der et fælles kvindeligt værdigrundlag?
- Loven om ligeløn for lige arbejde blev indført for over 30 år siden. Er lønefterslæbet på de kvindedominerede arbejdsområder et udtryk for, at denne lov ikke bliver overholdt?
- Hvordan ville det påvirke Femø, hvis der var adgang for mænd?
- I København udskiftes nogle af lysene i fodgængerfelterne fra at være en "fodgænger mand" til at være kvindefigurer. Er dette et udtryk for ligestilling?
- Hvad betyder udseende og forfængelighed set ud fra et feministisk perspektiv?
- Hænger det at være feminist sammen med det at være venstre-orienteret?
- Set ud fra et strategisk perspektiv er det da altid fornuftigt at anvende ordet feminism? Eller skræmmer dette nogen væk?
- Er separatisme et udtryk for den samme form for eksklusion, som vi har kæmpet mod i århundreder, bare med omvendt fortegn?
- Hjerteforeningen kører for tiden en kampagne om hjertesygdomme og køn. "Dør hver 3. kvinde, fordi hun ikke er en mand?"
- Skal der være fuld ligestilling på alle områder? Er det optimale, at der er 50% mænd og kvinder på uddannelser såsom sygeplejersker, maskinarbejdere, pædagoger? Hvad med 50 /50 barsel til hver forældre? Skal kvinder også have værnepligt?
- Har I personligt oplevet, at en mand fik mere status i kraft af, han var en mand?
- Feminisme – hvad handler det om? Er det ikke et levn fra 70'erne?
- Er det vigtigt at få mændene med i kvindekampen? Hvis ja, hvorfor?
- Citat: "Al uhensigtsmæssig adfærd kan foregå så længe omgivelserne tillader det!" Er det ikke kvindens egen skyld, at hun er undertrykt?

- Er det udnyttelse af kvinden, når hun bruges til at sælge biler?
- Ligeværd ><ligestilling. Er der forskel og evt. hvilke? I den offentlige sektor sidder mænd på 80 – 82 % af topstillingerne. I den private sektor er 95,6 % af toplederne mænd, mens 93 % af de tværgående direktører (dem lige under toplederne) er mænd. Mænd sidder på 60,4 % af pladserne i de offentlige råd, nævn og udvalg, som er ned sat af regeringen. Hvorfor er der ikke flere kvindelige ledere? Er det, fordi vi bliver ekskluderede? Eller er det, fordi vi ikke vil? Hvorfor vil vi ikke? Skal vi stille efter at lige så mange kvinder ønsker lederstillinger? (Jf. problematikken omkring manden som norm og kvinden som det sekundære).
- I 2005 holdt over halvdelen af fædrene 53 % ingen orlov i forbindelse med deres barns fødsel. Samlet set tog mænd kun 6 % af barselsorloven mod kvindernes 94%.

Spørgekortenes grønne gruppe:

- Er du enig i denne opdeling i det maskuline og feminine? Hvilke egenskaber genkender du hos dig selv?

Maskulinitet	Femininitet
Aktivitet	Passivitet
Aggression	Føjelighed
Optaget af præstation	Interesse for de nære ting
Gennemslagskraft	Selvopofrelse
Logisk sans	Intuition
Strategi	Spontanitet
Uafhængighed	Omsorg

- Er det sociale køn en tolkning af det biologiske køn?
- Spiller biologien nogen rolle i kønnenes ageren?
- Undersøgelser har vist at:
  - Dregebabyer er mere aktive end pigebabyer*
  - Pigebabyer er mere robuste og udviklede end dregebabyer. De kan bl.a. bedre klare at blive født for tidligt.*
  - Piger allerede fra vuggestuen er stærkere sprogligt end drengene.*
  - Piger er ofte tidligt motiverede for at læse og skrive.*
- Vil kønskvotering kunne bruges i et queer* perspektiv?
- Hvordan skal homoseksualitet, transseksualitet og køn defineres ud fra queer?*

*Queer: om Queer-bevægelsen, se dette link: http://forside.kvinfo.dk/tema/Nyere_koens_forskning/Queer/Queer_fra_pervers_til_populaer

Spørgekortenes gule gruppe:

- Er de muslimske tørklæder kvindeundertrykkende?
- Er de muslimske kvinders frigørelseskamp også vores?
- Kan en person, som er totalt tilsløret/tildækket, bevare sin identitet i sine med borgeres øjne?
- Hvad tænker du, når du ser en kvinde med tørklæde. Hvad tænker du, når du ser en kvinde med burka

Spørgekortenes blå gruppe:

- Hvordan opfatter du Femø set i forholdt til at her er mange lesbiske? Eksisterer her en homonormativitet? Hvis ja, hvad gør den ved dig?
- Har du oplevet, der er blevet stillet bestemte forventninger til dig pga.. din seksualitet?
- Morten Kvist, Frikirkepræst og medlem af Etisk Råd, citeres for følgende bemærkninger til to homoseksuelle par, som af Københavns kommune i marts måned 2008 er blevet godkendt som plejefamilier: "Københavns kommune går over stregen. Myndighederne skal være med til at definere, hvad der er normalt i vores samfund, og så går det ikke, at man går ind og støtter noget unormalt."
- Hvordan har normen på Femø udviklet sig? Er der en norm på Femø om, hvordan man skal se ud og hvad man skal mene?
- Citat: "At to kvinder ikke kan få børn med hinanden er et livsvilkår og ikke udtryk for seksuel diskrimination!" Hvilke holdninger findes der i forhold til homoseksuelles evner som forældre?
- I sommeren 2002 indførte Sverige adgang for adoption for homoseksuelle og Storbritannien fulgte trop samme efterår. I Danmark har adskillige forslag om homoers adgang til adoption været fremsat (af R, S, SF og enhedslisten), men er hver gang blevet nedstemt. Hvad mener du om homoseksuelles ønsker om mulighed for adoption?
- Er ligestilling i Danmark ikke bare et luksusproblem så længe der foregår "rigtig" kvindeundertrykkelse andre steder i verden?